

TEZAUŢĂ LITURGICĂ
24 OCTOMBRIE
SF. IUSTIN POPOVICI

VIATA
SF. MARE
MUCENIC
ARETA

BELGRAD, 1976

Архимандрит ЈУСТИН Поповић ЖИТИЈА СВЕТИХ

24. ОКТОБАР СТРАДАЊЕ СВЕТОГ ВЕЛИКОМУЧЕНИКА АРЕТЕ, и оних с њим

КАДА у Грчкој земљи цароваше Јустин,^[1] а у Етиопији Елезвој,^[2] цареви правоверни и добри, тада у земљи Омиритској^[3] ступи на престо безакони цар, по имену Дунаан, Јеврејин по рођењу и по вери, хулитељ хришћана. Сви саветници његови, и слуге, и војници беху или Јевреји, или незнабошци који се клањаху сунцу, месецу и идолима. Он се стараше да све хришћане истера из своје земље и да у њој потпуно искорени и само име Христово. Он страховито гоњаше Цркву Божију, мучећи и убијајући верне који се не покораваху његовим наређењима и не хоћаху да живе по јеврејском закону.

Чувши да је Дунаан у својој земљи дигао гоњење на хришћане, цар етиопски Елезвој се силно разљути, па скупи војску и крену у рат против њега. После многих битки Елезвој победи Дунаана, и начини својим вазалом, па се врати у своју земљу. Но после кратког времена Дунаан

устаде против Елезвоја, погази уговор, и скупивши војску своју поби све одреде Елезвојеве војске, остављене ради чувања градова, па се још кивније окоми на хришћане. Он издаде по свима местима заповест: да хришћани, или приме јеврејску веру, или да без милосрђа буду поубијани. И већ у царству његовом не остаде нико који би се усудио да исповеда Христа; једино се у великом и многољудном граду Награну[4] слављаше име Христово. А у том граду засија света вера од онога времена када Констанције, син Константина Великог, шиљаше своје изасланике к Савејима, који се сада зову Омирита,[5] а воде порекло од Хетуре, робиње Авраамове. Дошавши тамо, богомудри и добродетељни изасланици орасположише цара те земље према Констанцију, научише житеље њене вери у Христа Исуса и подигоше цркве. И од тога времена у Награни цветаше побожност, растијаше хришћанско учење, увеличаваше се број монаха, устројаваху се манастири, неговаше се целомудрије у свима сталежима, и напредоваху верни и усавршаваху се у врлинама. И не допуштаху они да међу њима живи ниједан иноверац: ни Јелин,[6] ни Јеврејин, ни јеретик,[7] него само они, као деца једне мајке, Саборне Апостолске Цркве,

пребиваху у свакој побожности и чистоти. Завидећи тако великој побожности овога града, ђаво наоружа против њега Дунаана Јеврејина. Чувши да се житељи града Награна не потчињавају његовој заповести и неће да живе по јеврејском закону, Дунаан крену на њих са овом војском, имајући пред собом двоструки циљ: да истера хришћане у свој земљи својој, и да тим истребљењем уцвели Елезвоја, цара Етиопског. Дошавши до града, он га опседе мноштвом војника, и начини опкопе око њега, и хваљаше се да ће га ускоро заузети и његове житеље немилосрдно истребити. И говораше грађанима: Ако хоћете да добијете од мене милост и останете живи, онда побацајте доле проклета знамења (тако бедник називаше свете крстове), која сте поставили на врховима високих цркава, и одреците се Распетотога, изображенога на тим знамењима.

У то исто време цареви оружјеносци хођаху око града и викаху: Покорите се цару, па ћете остати живи и добићете од њега дарове; у противном, изгинућете од огња и мача. – Сам пак Дунаан својим богохулним језиком овако хуљаше на Хришћане: Колико ја хришћана погубих! колико њихових свештеника и монаха убих! колико огњем спалих! И ни једнога од њих не избави Христос из руку мојих. Та и сам Он не

могаше избавити себе из руку оних што су Га
распињали. И ево, ја сам дошао к вама, житељи
Награна, да вас или од Христа одвојим или
коначно истребим. – А грађани му одговораху:
Царе, ти сувише дрско говориш о свемоћном
Богу. Сличан си Рапсаку, војводи
Сенахеримовом, који с радошћу говораше
Језекији: „Нека те не узвелича Господ Бог твој,
на кога се ти надаш!“ Али таква хула не остаде
без казне. Ти знаш, колико хиљада војника
погибе за један час због такве хуле.[8] Пази
дакле, да се то исто не деси теби што хулиш на
Господа нашега Исуса Христа, Сина Божијег,
свесилног и свемоћног, који је страشان и
одузима храброст кнезовима. Господ може и
тебе сатрти, и у прах обратити твоју надмену и
богохулну гордост. Ти се хвалиш да нас, или од
Христа одвратиш или коначно истребиш.
Заиста, ти нас пре можеш истребити него од
Христа Спаса Навлег одвратити, за кога смо сви
ми готови умрети.
Не подносећи такве речи, цар се распаљиваше
још већим гњевом и свим силама
притешњаваше град. И мишљаше: ако га не
узме на јуриш, оида ће га изнурити глађу
држећи га дуго време у опсади. Нађе он у
околини града, по селима и пустињама, не мало
хришћана, похвата их, и па разне начине

погуби, а неке продаде као робље. Покушаваше он да град заузме на јуриш, али без успеха: јер грађани јуначки штитећи себе са бедема, побеђиваху безбожнике. И дуго се цар мучаше са својом војском, али не могаше узети град, нити га глађу изнурити, пошто се грађани беху обезбедили храном за много година. Изгубивши наду, безакони цар прибеже лукавству, тананом и оштром као наоштрени бријач, и упути у град изасланике са оваком поруком, поткрепљеном заклетвом: „Ја вам нећу учинити неправду, нити вас од вере ваше одвраћати; једино тражим од вас уобичајени данак, који сте ми дужни давати као своме цару. Стога ми отворите капију града, да уђем и видим га, и узмем од вас обичан данак. А кунем се Богом и законом да вам нећу учинити никакво зло, ни велико ни мало, него ћу вас оставити да живите мирно при вашој вери“.

– Грађани одговорише: Ми смо хришћани научили из Светога Писма да се повињавамо цару и покоравамо властима. Стога, ако поступиш тако како нам са заклетвом обећаваш, да нас нећеш одвраћати од Госпо да нашег Исуса Христа, ми ћемо ти отворити капију града. И ти као цар уђи у град, и узми од нас уобичајени данак. Ако нам пак учиниш какво зло, онда ће ти Бог, који чује твоје заклетве, одмаздити ускоро. А ми нећемо одступити од

Христа Спаса нашега, па макар нас лишили не само имања него и самога живота. Цар се опет најозбиљније закле да им неће учинити ни најмање зло. Они му повероваше, отворише град и поклонише се неваљалцу, подносећи му дарове. Цар уђе у град са свом војском својом, као вук у овчијој кожи у тор, заузео бееме и капију градску, и опседе их својом војском. Видевши лепоту града и мноштво људи у њему, он се врло љубазно опхођаше с њима, скривајући на неко време отров свој у срцу. И пошто се одмори мало у граду, он поново оде међу своје пукове. И желећи да почне безбожни посао који беше смислио, он нареди да дођу к њему сви угледни људи и власти градске. И дођоше к њему сви: чесни старци и начелници, угледни људи и богати. Усред њих налажаше се блажени Арета, највећи по разуму, звању и честитости, и најстарији по годинама: имађаше деведесет три године. Он беше кнез и војвода; њему беше поверено целокупно градско благоустројство. Благодаревши његовим мудрим саветима и паметном управљању, грађани су дуго и храбро одолевали својим непријатељима. Јавивши се безакономе цару с Аретом на челу, грађани му учинише дужно поклоњење и захвалише му што испуни своје обећање и заклетву, те им не

нанесе никакву неправду. Јер они још не знађаху његову препреденост. Но он не могаде дуго скривати у себи отров свој, и обелодани злобу коју је лукаво тајио у себи: заклетву коју беше дао грађанима, он сматраше као дечју шалу, и нареди да све грађане заједно са светим Аретом окују у ланце и чувају под стражом у тамници. Затим посла по кућама њиховим, те разграби имовину њихову. А распитиваше, где је епископ њихов Павле. И када сазнаде да се епископ преставио пре две године, он нареди да се раекопа гроб његов, па узевши тело умрлога сажеже га у огњу, и пепео развеја по ваздуху. После тога наложивши огромну ватру, он сабра мноштво свештеника, клирике, монахе, монахиње и девојке посвећене Богу, њих четири стотине двадесет седам на броју, побаца их у огањ и спали, говорећи: Они су виновници погибије других, пошто су саветовали да Распетотога почитују као Бога. – Осим тога он нареди бировима да крстарећи по граду објављују грађанима да се сви морају одрећи Христа и живети по јеврејском закону, као и цар.

После тога цар нареди те му из тамнице доведоше прваке градске, на челу са Аретом. И стаде им говорити, нарочито Арети: Какво је безумље ваше – веровати у Распетотога као у Бога!

Еда ли може страдати Бог не имајући тела? Еда ли може умрети Бесмртни? Нема ли и међу вама таквих, који попут Несторија почитују Христа не као Бога него као пророка? Ја вас не подстичем да се клањате сунцу, или месецу, или некој другој твари; ја вас приморавам да принесете жртве не незнабожачким боговима већ самоме Богу, Створитељу сваке твари.

На те речи свети Арета одговори у име свих: Ми знамо да Божанство не може страдати, него за нас пострада човечанска природа коју Исус Христос прими од Пречисте Дјеве, као што о томе сведоче пророци, такође и теби познати: Божанство пак Своје Господ Христос пројави чудесима неисказаним. Но каква је потреба упуштати се у дуга излагања? Ми исповедамо да је Он Бог и Син Божји; и у име свих грађана изјављујемо, да нема муке коју ми нисмо готови поднети ради Исуса Христа, Бога нашега. А шта је нама стало до Несторија, осуђеног од Светих отаца? Ми не раздељујемо у Христу лица, него верујемо да је Његово човечанство сједињено са Божанством у једно Божанско Лице. А тебе, који говориш хулне речи на Господа нашег, брзо ће постићи казна Божја за ту хулу и за прекршење заклетве.

Мучитељ стрпљиво саслуша ове речи, јер се стиђаше мудрости Аретине и честитости осталих

грађана, па стаде благим речима умекшавати срца њихова, обећавајући им дарове и почасти. Тим начином он је желео да њихову побожност и ревност за Христа придобије за своје безакоње. Али они, подижући очи своје к небу, као једним устима викаху говорећи: Ми се нећемо одрећи Тебе, Једини Логосе Божји, Исусе Христе! нити ћемо се саблазнити о пресвето рођење Твоје од Пречисте Дјеве! нити ћемо се наругати часном Крсту Твом!

Видећи непоколебљивост светих мужева у вери, цар одложи на неко време њихово мучење, и нареди да их оковане држе у тамници, а устреми се на народ, немилосрдно убијајући многе. Јер он издаде наредбу да доведу жене и децу оних светих мученика, које са Аретом држаху оковане у тамници. Са тим чесним женама дође велико мноштво других жена, и удовица, и девојака, и монахиња. Све њих цар најпре ласкама мамљаше, а затим мукама им прећаше да се одрекну Христа. А оне не само не пристајаху на то, него и понижаваху цара ругајући му се. Нарочито монахиње викаху на њега корећи га због безбожја. А он, не подносећи увреде, нареди војницима да их све посеку мачем. И оне пођоше у смрт као на весеље. При томе настаде међу њима необична распра, јер монахиње желећи да прве умру, говораху

осталим женама: Ви знате да смо у Цркви Христовој ми више поштоване од других. Сетите се да смо свуда заузимале прво место: прве смо улазиле у храм Господњи; прве смо приступале Пречистим Тајнама; на првом месту смо стајале и седеле у храму. Зато треба и овде да прве примимо част мучеништва; ми захтевамо да прве умремо и пођемо пре вас и пре ваших мужева к Женику нашем Исусу Христу. – Претицаху и жене једна другу, приклањајући под мач главе своје. Исто тако и мала деца гураху се између својих мајки, журећи се да умру, и свако дете из свег грла викаше: Мене посеците! мене посеците! – Њихово усрђе да за Христа умру беше тако велико, да силно запрепасти нечестивог Јеврејина Дунаана и све његове велможе. И говораше безакони цар: О, како је Галилејац могао тако занети људе, да они ни у шта не сматрају смрт, и ради Њега погубљују душе и тела своја!

У том граду Награну живљаше нека удовица Синклитикија, високородна и врлинаста, лепа лицем, но још лепша душом; богата имањима, но још богатија врлинама. Оставши удовица у младим годинама, она са своје две кћери провођаше време у посту и молитви. Не хте се она поново удавати, него се уневести Христу, и служаше Му дан и ноћ. Иако млада по годинама,

она беше стара по разуму; чак и разумнија од старца због вршења заповести Господњих. Чувши за њу, скверни Јеврејин Дунаан нареди да му са почашћу доведу Синклитикију и обе њене кћери. А када је доведоше, цар умиљато погледа у њу и стаде јој кротко говорити: Ми чусмо за тебе, уважено жено, да си ти благородна, целомудрена и паметна. Твоје лице и сама појава твоја сведоче да је истина што се о теби говори. Зато немој се угледати на оне безумне жене које погубих због њиховог безумља; и немој називати Богом оног, који би распет на крст, јер је Он био прождрљивац и пијаница, пријатељ цариника и грешника, противник закона отачких. Но ти поступи као што доликује твом високородном пореклу; одреци се Назарећанина, и буди једне мисли с нама. И бићеш заједно са царицом у царским палатама, поштована од свих, и поживећеш у задовољству, слободна од свих невоља, везаних са удовиштвом. До нас дође слава твоја, а и сама стварност потврђује то. Заиста, ти имаш велика богатства, многа имања, робове и робиње, уважавана од свију, млада и лепа, па ипак се, при таком благостању, ниси хтела по други пут удати. Још говоре за тебе да си врлинаста и благоразумна. Стога, поступи и сада мудро: буди благоразумна до краја;

послушај мој здрави савет, и немој пожелети да такву лепоту и младост своју, а и чедност деце своје, предаш у руке мучитеља, који наносе више стида и бешчешћа него мука. Престани славити Распетотога, и потчинивши се законима нашим изабери што је корисно теби и твојој деци.

Међутим та блажена и чесна жена одговори цару овако: Требало би, царе, да почитујеш онога који ти даде власт, и ту порфиру, и ту круну; и више од тога: који ти даде живот и постојање. То је Син Божји и Бог. А ти си, ето, незахвалан за толико добротворство Његово, и дрским језиком својим ружити Добротвора свога. Зар се не бојиш, да те гром са висине не порази? Ти хоћеш да ме удостојиш великих почести; али ваше почести ја сматрам срамотом за себе, и нећу да мене хвали онај језик који хули Бога мог, нити ћу бити толико безумна да са непријатељима Божјим живим у насељима грешника.

Чувши ово, цар се испуни гњева, и обраћајући се великашима својим рече: Гледајте, како нас бестидно грди ова погана жена. – И нареди он да скину покривало са Синклитикије и са глава кћери њених, и да их тако гологлаве и расплетених коса воде по граду, подвргавајући их поругама и срамоћењу. И када је с таким

бешчешћем вођаху по улицама градским, угледа она како многе жене плачу због срамоте и стида који јој се наносе, и обративши им се она им рече: Знам, драге моје, да због мене тугујете, гледајући мене и моје кћери, изложене оваком дешчешћу. Али, не тугујте када се ја радујем, и не плачите када се ја веселим. Данашњи дан за мене је радоснији од свадбеног дана, јер страдам ради Женика[9] мога, за кога беспрекорним сачувах моје удовиштво. За Њега беспрекорним сачувах и девство милих кћери мојих. И радујем се сада, јер Господ мој види поругу моју, чује исповедање моје и зна усрће моје; ја не пожелех ни почасти, ни богатстава, па нећу чак ни овај времени живот. Само једну жељу имам: да Христа обретем, да Њему предстанем у лику светих мученица, приводећи Му плод утробе моје, ове кћери моје. Зато вас молим, сестре моје, не плачите због мене, него се радујте са мном, јер идем к бесмртном мом Женику Небеском.

После тога њу опет доведоше пред цара. И рече јој цар: Одречи се Христа, и остаћеш жива – Светитељка одговори: Ако се одрекнем Христа ради временог живота овог, ко ће ме онда избавити од вечне смрти и огња неугасивог? – Па подигавши очи к небу она рече: О, Бесмртни Царе! нека се не деси мени да се одречем Тебе,

Јединородног Сина Божијег, и послушам хулитеља и клетвопреступника, који преваром узе град наш и гони Цркву Твоју свету. – Силно разјарен, цар повика. О, погана жено! одмах ћу тело твоје здробити, утробу твоју покидати, и псима те бацити да те поједу, па ћу видети да ли ће те избавити из мојих руку Назарећанин, у кога се надаш!

Не подносећи такве мучитељеве речи, старија Синклитикијна кћи, којој беше дванаест година, пљуну цара у лице. И одмах јој присутне слуге цареве одсекоше главу; а заједно с њом и млађу сестру њену мачем убише. И обе кћери падоше мртве пред очима сјајне мајке своје. Тада нареди цар да покупе њихову крв и да принесу устима мајке њихове да пије. А она, окусивши крв, рече: Хвалим Те, Господе Боже мој, што си ме удостојио да окусим од чисте жртве убогих кћери мојих. Теби, Христе Господе, приносим ову жртву моју; Теби предлажем ове мученице, чисте девице, плод утробе моје; присајединивши и мене њима, уведи у дворе Своје, и као што говори Давид: По кажи мајку која се радује због деце своје (Пс. 112, 9).

Тада мучитељ нареди да јој мачем одсеку главу. И тако се мајка са кћерима својим пресели у насеља вечнога блаженства. А мучитељ са заклетвом тврђаше: У животу свом не видех

тако лепу жену и тако дивне девице, као ове, које не поштедеше ни лепоту, ни живот овој. Сутрадан цар седе на високом месту, и доведоше преда њ Арету и сву дружину његову, њих триста четрдесет људи на броју. Обраћајући се Арети као најстаријем, цар рече: Ти, одвратна главо, устао си на власт нашу, подигао си сав град против нас, и наредио си да нам дају отпор. Ти си приморао грађа не, те речи твоје слушају као закон, а наше законе и наредбе одбацују. Ти си научио народ да почитује Распетого као Бога и да сматра помоћником Онога који сам себи не може када Га распињаху. Зашто не идеш стопама оца свога, који управљајући Награном, беше послушан ондашњим царевима? Заиста си заслужио мучење и ти и сви који ти следују, као они мужеви и жене које смо већ предали смрти, којима Син Маријин и дрводељин не могаде указати никакву помоћ.

Старац стајаше задубљен у мислима, тешко патећи од гордих речи богомрског цара. Затим уздахнувши из дна душе, рече: Царе, ниси ти крив за све ово што се збива, него су криви наши грађани који не послушаше мој савет: јер ја им саветовах да не отварају градске капије теби, човеку лукавом и варалици, већ да се јуначки боре с тобом. Али они не послушаше

речи моје. Ја хтедох да са малом дружином својом изађем против целе војске твоје, као некада Гедеон против Мадијанаца,^[10] јер сам се надао на Христа мога, кога ти сада хулиш: Он би ми помогао да те надвладам, и да победим и да уништим тебе, безбожног клетвопреступника који заборави уговор склопљен између нас, према коме си ти и заклетвом обећао да сачуваш и град и грађане.

Један од оних што сеђаху са царем рече светитељу: Тако ли вас учи закон Мојсијев, да ружите помазаника Господња? Он заповеда: Старешини народа свога не говори ружно (2Мојс. 22, 28). Но и ваше Писаније учи поштовати цара, не само доброг и кротког него и суровог. – Светитељ му одговори: Ниси ли чуо шта је пророк Илија рекао цару Ахаву када Ахав упита Илију: Јеси ли ти онај што несрећу доносиш на Израиљ? Илија му тада рече: Не доносим ја несреће на Израиљ, него ти и дом оца твога (3. Цар. 18, 17-18).^[11] Погледај: пророк изобличи и укори не само Ахава него и сав дом његов; па ипак не наруши закон. И сваки уопште, који побожноштује Бога, не нарушава закон када изобличава безаконог цара за његово безбожје, цара који се не побоја хулити Бога и ружити Саздатеља. Него видим да ви не марите за дуготрпљење Божије и

настојавате да и ми чинимо што и ви. А ти, царе неправедни, безбожни и бешчовечни! да ли поступи с нама кас што си обећао? Таква ли правда приличи цару? Такви ли беху цареви који пре тебе управљаху? Ваистину они не беху такви, него беху добри и кротки, милосрдни и правични, држали су дату реч и милостиво се опходили са својим народом. А ти, клетвопреступниче, не можеш да се наситиш људске крви. Знај дакле, тебе ће свезнајући Бог скоро збацити с царског престола, и даће га човеку верујућем и добром, а утврдиће и узвисиће хришћански род, и сазидаће цркву коју си ти огњем спалио и са земљом сравнио. Што се мене тиче, ја се осећам блажен што у дубокој старости, са својих деведесет пет година, пошто сам видео синове синова мојих и ћерке кћери мојих, примам мученичку смрт и завичајни град мој приводем са собом на жртву Богу.

Обративши се затим народу и својим састрадалцима, он стаде говорити овако: Грађани, пријатељи и знанци, ми се преварисмо поверовавши заклетви и лукавим речима овог безбожног цара, а сада видимо неправду његову и чујемо богохулне речи његове. Ми бисмо дивно урадили да смо му се одупрли у рату и чврсто до краја стојали. Нама би Бог помогао да га

победимо. Али пошто друкчије испаде, нама сада предстоји: или да се покоримо непријатељу и бедно проживимо овај привремени живот, или да се не покоримо непријатељу и примимо блажену кончину. Зато, постарајмо се да страдањем наследимо бесмртну славу. Јер, шта је славније од мучеништва и шта драгоценије од страдања за Христа! Одавно имам мисао и жељу да претрпим муке за Христа. А сада, добивши што желим и нашавши што тражим, ја се радујем, и ево готов сам да одмах умрем. Ви пак, браћо, немојте бити плашљиви и малодушни, и приљубљени уз привремени живот, да не бисте ради привременог живота лишили себе вечнога живота. Исто тако и мучитељ ће се хвалити, ако кога било од нас уплаши својом претњом и отргне од свете вере; и понеће се гордошћу својом као да је победио све, и још више ће умножити своје хуле на Сина Божија. А ако међу нама има таквога који се боји смрти и помишља да се одрекне Христа, Вечнога Живота, тај нека сместа изађе из наше средине, и нека се одвоји од једнодушне и једномислене дружине наше, и нека не носи узалуд име хришћанин. Сваки који се одрече Тебе, Христе, Речи Божја, ради привременог живота, нека буде лишен њега! Ако пак неко од мојих сродника и од мојих блиских, обузет

жељом за привременим благом, остави Тебе Створитеља и пође за поганим царем, онда не дај таквоме, о Христе Царе, да се наслађује оним што сматра за благо, него нека га постигне све што је супротно томе!

Када светитељ говораше ово, сви хришћани без изузетка проливаху топле сузе, и онда рекоше: Буди спокојан, вођо и учитељу наш! нико тебе оставити неће, нико се из дружине наше одвојити неће. Ево, сви смо готови да пре тебе умремо за Христа и примијмо блажену смрт. – Светитељ им на то рече: Ја ћу поћи испред вас; нека ја умрем први, и бићу вам предводник: јер као што ми у граду поверисте предводништво, тако ми и овде дајте да први изађем пред Христа. – Затим светитељ додаде: Ако ко од мојих синова остане жив у светој вери, он нека буде наследник мојих имања. Од њих три села дајем светој Цркви, која ће ускоро бити васпостављена. Јер овај безакони мучитељ убрзо ће погинути, а Црква Христова у овом граду утврдиће се и процветаће као црвен цвет, обогртен крвљу толиких слугу Христових.

Рекавши то, светитељ благослови народ; па подигавши руке к небу и уперивши очи на небо, ускликну: Хвала Ти, Господе, за све ово! – Затим се обрати цару и рече: Благодарим ти, царе, што си имао стрпљења и ниси прекидао речи моје,

него си ми дао времена да поразgovарам са пријатељима својим. Сада не оклевај више, него чини што хоћеш, јер ти видиш нашу решеност; сазнао си наше мишљење и убеђење, да не може бити да се ми одрекнемо Христа и следујемо твојем безбожју.

Видевши да су несавитљиви, цар их све осуди на смрт. И поведоше свете ка једном потоку, званом Одиас, да им тамо одсеку главе. И када стигоше на означено место, свети припадоше усрдној молитви, говорећи: Господе, Господе, сило спасења нашег! Ти си осенио главе наше у дан борбе; а сада нас изведи у живот вечни, јер ништа не заволесмо више од Тебе; ни отаџбину, ни сроднике, ни богатства, него све то остависмо Тебе ради. Чак и сам живот свој презресмо, и постасмо као овде које су за клање. Смирено Те молимо: освети крв слугу Твојих, подигни руку Своју на охолост поганог цара, прими под Своју заштиту децу људи који умиру за Тебе, обезбеди град који се хвали Твојом чесном крвљу, крстом и страдањем. Ти видиш шта с њим урадише непријатељи Твоји: они разорише благољепије његово, оскврнавише светињу Твоју, сажегоше свети храм Твој. Подигни га опет и дај скиптар царевима хришћанским.

Док се свети мученици тако мољаху, војници их

почеше убијати. Најпре одсекоше главу светом и великом Арети, као предводнику хришћана; затим и свима осталим светим мученицима. На тај начин примише блажену кончину триста четрдесет људи.

Ту се налажаше једна верујућа жена, житељка тога града. Са њом беше њен синчић, мало дете од пет година. Видећи посечење мачем светих мученика, она притрча к њима, узе мало од њихове краи, и помаза себе и свога синчића. Па испунивши се ревности, она проклињаше цара и громко викаше: Снаћи ће тога Јеврејина што и фараона. – Војници је дохватише, приведоше цару, и све му испричаше шта је она рекла. Не давши јој да проговори реч, и ништа је не питајући, цар нареди да је одмах спале у огњу. И кад би наложен велики огањ, и мучитељи почеше везивати ту блажену жену, да би је бацили у огањ, синчић њен стаде плакати. Но угледавши цара где седи, малишан притрча к њему, загрли му ноге, и са очицама пуним суза мољаше га како је умео за своју мајку. Цар узе у своје крило ово лепо и слаткоречиво дете, и упита га: Кога више волиш: мене или мајку? – Малишан одговори: Волим мајку, због тога и дођох. Молим те, нареди да је одвежу: нека и мене узме са собом на мучење, о коме ми често она поуке даваше. – Цар га упита: Шта је

мучење, шта велиш? – Малишан, испуњен благодати Божје која дејствоваше у њему, одговори цару: Мучење је: умрети за Христа, и опет с Њим живети. – Цар упита: А ко је тај Христос? – Малишан одговори: Хајде са мном у цркву, и ја ћу ти Га показати. – Затим, погледавши опет на мајку, малишан кроз плач рече цару: Пустите ме да идем код мајке. – Цар му одговори: Зашто си дошао к мени оставивши мајку? Немој ићи код ње; боље остани с нама, и ја ћу ти дати јабуке, орахе и друго дивно воће. Тако цар вођаше разговор с њим као са обичним дететом, претпостављајући да је у њега обична памет. Али малишан памећу беше далеко изнад свога узраста, и врло смишљено одговори цару, говорећи: Нећу да останем с вама, већ хоћу к мајци. Ја сам мислио да си ти хришћанин, и дођох да те молим за моју мајку. Но ти си Јеврејин; зато нећу да останем код тебе, нити ћу што примити из твојих руку. Ја само хоћу да ме пустиш код мајке.

Цар се дивљаше таквој памети овога малишана. А кад малишан угледа где му мајку бацише у огањ, он силно уједе цара. Осетивши страховит бол, цар га одгурну од себе, и нареди једноме од присутних велможа да га узме и васпита у јеврејском закону и у мржњи према Христу. Велможа узе малишана, и дивећи се његовој

памети поведе га у свој шатор. Путем он се срене са неким пријатељем, застаде и стаде му причати о овом малишану. А стајаху они недалеко од огња, у који беше бачена света мајка малишанова. И док они разговараху, малишан се истрже из руку велможе који га вођаше, и потрчавши брзо скочи у огањ, загрли мајку која је горела, и изгоре заједно са њом. Тако мајка са синчићем постаде миомирисна жртва паљеница пред Богом. – Хвала Господу који умудри тако мало дете, те се на њему испунише речи пророчке: Господе, из уста мале деце и која сисају начинио си себи хвалу, насупрот непријатељима својим, да би учинио да замукне непријатељ и немирник (Пс. 8, 3). Када се све ово збиваше, кнезови и војводе безаконог цара сажалише се због тако великог проливања крви хришћанске, па приступише цару и молише га да обустави крвопролиће и да не уништава град који му сваке године даје велики данак. Безаконик изађе у сусрет њиховој молби и престаде проливати крв невину. Ипак, он изабра много хиљада малишана и девојчица из града Награна и целе његове околине, и једне узе као робље себи, а друге раздаде велможама и војницима. И сав град који раније слободно служаше Пресветој Тројици он потчини тешкоме ропству, па крену у своју престоницу. Но када се

овај богомрски Јеврејин налажаше на повратном путу, појави се огањ на небу и сву ноћ осветљаваше ваздух. Појава овога огња страховито уплаши Дунаана и сву његову војску. И стаде падати огањ на земљу у виду кише, и многе повреди. А ово би знак гњева Божјег и почетак одмазде за проливену крв. Међутим нови фараон не хте да се поправи, и не смири се под јаку руку Божију. Напротив, он се толико разбесни од јарости на хришћане, да намисли истребити хришћане не само у својој земљи него и у другим земљама и царевинама. Тако, он посла изасланике цару персијском,^[12] молећи га да и он исто уради: да побије све хришћане у својој царевини, ако жели да му милостиво буде сунце и отац сунца – Бог јеврејски. Персијанци почитоваху сунце као бога. Стога и Дунаан, желећи да Персијанце наоружа против хришћана, називаше јеврејског Бога оцем сунца. Писа он и сараценскоме цару Аламундару, обећавајући му много злата ако истреби подвласне му хришћане. Чувши за све то, благочестиви грчки цар Јустин се веома ожалости, и патећи срцем због гоњења хришћана он посла писмо александријском архиепископу Астерију, молећи га да етиопског цара Елезвоја потстакне на рат против поганог Јеврејина и одмазди за проливену крв

хришћанску. Осим тога и сам он написа цару Елезвоју о свему што уради Дунаан са хришћанима у Омиритској земљи, нарочито у граду Награну, и како је слао изасланике цару персијском и цару сараценском, подстичући их молбама и митом против хришћана. При томе Јустин мољаше у писму Елезвоја, као суседа Дунаановог, да крене у рат против овог богохулника, жедног крви хришћанске. Архиепископ Астерије побуђиваше Елезвоја на рат, а сам се усрдно мољаше Богу да помогне хришћанима и развеје непријатеље њихове. – Поручи он и свима монасима у Нитрији и по скитовима да се моле. Етиопски пак цар Елезвој сазнаде о овему што се догодило у Омиритској земљи, не само од цара Јустина и архиепископа Астерија, већ пре њих, пошто његови војници који чуваху пограничне градове беху поубијани. Горећи ревношћу по Богу и патећи срцем за хришћане, он хтеде одмах да зарати против Дунаана, али не могаде пошто беше зима; и чекаше он лето, припремајући све потребно за рат. А кад прође зима он скупи своје војнике, и војнике што му дођоше у помоћ из других народа, њих сто двадесет хиљада људи. У току зиме он наоружа седамдесет индијских лађа; а купи шездесет лађа од персијских и етиопских трговаца који беху дошли ради трговине; и

поправи многе старе лађе. А кад грану пролеће он крену са својом војском у рат. Један део војске он посла сувим на Омиритску земљу, а сам са осталом војском укрца се у лађе и крену морем, да би и са сува и с мора ушао у Омиритску земљу, и тако са свих страна опколио цара Јеврејина. Међутим Бог који све премудро уређује, и поступа не по људској вољи него по неиспитаним судовима Својим, знајући што је корисно, омете план блаженог цара Елезвоја: јер војска његова што крену сувим, залута у пустињама и горама, у непролазним и безводним местима, те не могаше ни до Омиритске земље стићи, нити се натраг вратити. Лутајући много дана, војници изнемогоше од жеђи и падаху мртви. Мало ко оста жив, и враћајући се натраг донесе неутешну вест. Исто тако и цар на мору са лађама не имађаше среће. Приставши код града Дакела,^[13] цар изађе из лађе и пође к цркви што беше на обали морској. Пред црквом он скиде са себе царски венац и порфиру, и све царске украсе и ознаке, остави их при улазу код врата, и у убогој одећи уђе у цркву, и дуго се пред олтаром мољаше са умилењем. Сетивши се пак у молитви чудеса која Бог учини у Египту у пустињи неблагодарним Јеврејима, цар говораше: Неблагодарни бише Јевреји Теби,

Добротвору свом; и то не само они које Ти изведе из Египта, него и деца њихова, и све потомство њихово до данашњег дана. Ти знаш, Господе, какво зло они приредише Твоме граду Награну, у коме на превару људе Твоје узеше. Они безаконно веће начинише против светих Твојих, и теже да са лица земље потпуно истребе и остале хришћане. Ако се све то збива због грехова наших, онда молим Твоју доброту: немој нас предавати у руке њихове, него нас Ти сам казни по Својој вољи, јер је Теби својствена како величина тако и милост! Не дај нас непријатељима нашим, да не рекну: Где је њихов Христос, на кога се они надају? и где је Крст њихов, којим се они хвале?

Помоливши се тако са сузама, цар изиђе из цркве, и из града. И тамо он чу да некм свети монах, по имену Зион, недалеко од града безизлазно пребива у добровољном затвореништву четрдесет пет година, и да је он за врлински живот свој добио од Бога дар пророковања и дар провиђења будућности. Цар пође к овоме монаху обучен као прост војник, а понесе му тамјан у суду, сакривши злато испод тамјана, у нади да ће старац из незнања заједно са тамјаном примити и злато. Дошавши к старцу, цар му се поклони, и предајући му принесени дар мољаше га да се помоли за њега.

При томе га упита, да ли ће им Бог помоћи у рату против Дунаана Јеврејина, на кога они иду да освете крв хришћанску.

Старац, будући прозорљив, познаде да је то цар, а исто тако дознаде да је испод тамјана сакривено злато. И не прими старац злато; и рече цару: Зар ниси чуо шта говори Господ: Моја је освета, ја ћу вратити? (Рм. 12, 19). Ти си кренуо у рат на погибао своју. Теби ће се одузети царство, и многи ће заједно с тобом изгубити живот.

Чувши то, цар се силно уплаши, и са плачем и тугом оде од светога старца. Налазећи се у великој тузи и невољи, он сву ноћ размишљаше, у недоумици, шта да ради. Најзад одлучи да бежи. Али када свану, он опет оде к ономе монаху. А овај му рече: Нема на земљи града, где би ти могао утећи од смрти. Но ако хоћеш да останеш жив и да победиш безбожног цара, обећај да ћеш потом прећи у монашки живот. – Елезвој обећа са заклетвом говорећи: Ако ми Бог да победу над Дунааном, одмах ћу оставити царство и постаћу монах. Чувши ове речи од цара, и видећи сузе његове, старац се помоли за њега Богу, и благослови га, као некада Саул Давида против Голијата (1. Цар 17, 37), и рече: Нека Бог буде с Тобом! Иди, наоружан жртвама мученика, и молитвама архиепископа Астерија и

светих отаца пустињака који се моле за тебе, као и сузама блаженога цара Јустина, ти ћеш победити Дунаана и осветићеш невину крв. – Цар се утеши у својој тузи, узе благослов и оде својој војсци радујући се и славећи Бога. У то време омиритски цар Дунаан, чувши да етиопски цар Елезвој иде на њега морем и копном, скуп и сам велику војску, силно је наоружа, и распореди је дуж граница своје земље, очекујући најезду Елезвојева. А када још чу да је Елезвојева војска што је ишла копном пропала по пустињама, Дунаан се обрадова, и престаде се бојати са копна већ се само чуваше с мора. Но и ту не беше опасности. Између Етиопије и Омиритске земље постоји морски плићак и теснац, широк нешто мање од две стадије. У њему беше на многим местима много крупног и оштрог камења, једва покривеног водом. Због тога то место беше веома тешко за пловидбу лађа. Томе Дунаан додаде још једну препреку: преко тог плићака протеже дебело и огромно железно уже и прегради га, да не само бројно камење него и железно уже препречи пут Елезвоју и онемогући његовим лађама пролаз на другу страну. Али Бог, „чијем разуму нема мере“ (Псал. 146, 5), погуби мудрост вештог Јеврејина: јер чудесном силом Својом Он на том непроходном месту начини удобан пут за

хришћане.

Када Елезвој отплови од града Дакела са добром надом, дуну повољан ветар, и подигавши једра они пловљаху врло брзо и за неколико дана стигоше до граница Омиритске земље. А када допловише до тесног морског плићака и још ништа не знајући, цар нареди да најпре преплове десет лађа, па за њима других двадесет лађа, на којима се налажаше он сам, посматрајући са високог места тај прелаз.

Остало пак мноштво лађа зауставише се далеко позади, и чекаху док преплове предње. Но тек што кренуше првих десет лађа, тог часа Господ Бог, којег су путеви морски, притече у помоћ вернима Својим, и где је требало да лађе пропадне, тамо Господ сврх сваког очекивања усгројгг спасење. Јер неочекивано настаде на мору велика бура и валови се ггодизаху високо као горе, и подухватајући лађе они их преношаху преко тог опасног места. Само се једна лађа заустави на железној прегради и изгледаше као да стоји на камеиу, али се силом Божијом вода подиже високо и пренесе је. Тако се испуни реч пророка Давида: Који плове по мору на лађама, они видеше дела Господња, и чудеса његова у дубини (Псал. 106, 24), Јер крепка рука Божија учини овакво чудо: она не само предње лађе пренесе помоћу валова преко

непролазног, камењем и железним ужем преграђеног места, него и саму железну преграду искида буром и валима, те начини за остале лађе удобан прелаз.

Преневши преко опасног места десет предњих лађа, валови их поставише поред обале, на двеста стадија од оног места где се налажаше цар Дунаан са својом омиритском војском. Двадесет пак лађа, на којима бејаше и цар Елезвој, премда препловише морски теснац, но ометани ветром не сустигоше предње лађе, него бише валима разбацане по мору. А Дунаан, сазнавши за лађе пристале уз обалу, одмах посла на коњима тридесет хиљада наоружаних војника, да не даду хришћанима да се са лађа искрцају на копно. Лађе пак што беху разбацане по мору допловише до десет предњих лађи тек пошто се утиша бура, али људи са њих не могаху изићи на земљу, јер их силно тучаху са обале Дунаанови војници. А остале многобројне лађе тек трећег дана препловише оно опасно место и зауставише се недалеко од обале, и не могаху се придружити предњим лађама, и тако далеко усидрени једни од других, они не знађаху једни за друге.

Мислећи да се етиопски цар налази онде где бејаше мноштво лађа, Дунаан пође тамо са својом војском и распореди је у близини обале,

спречавајући непријатеља да се искрцава на копно. И тако стајаху они дуго време, и обе стране беху у великој невољи: јер Етиопљанима на лађама поче недостајати хлеба и воде, а Омиритима на обали задаваше муку жега. Затим Дунаан посла једнога кнеза, свога сродника, са двадесет хиљада коњаника у помоћ оним тридесет хиљада војника који чуваху предње лађе, не дајући хришћанима да се искрцају на копно. Са тим кнезом пође и један царски евнух који носаше пет златних копаља.[14] Много дана вођаху они борбу са хришћанима, који се у групама искрцаваху на копно и уровљаваху на обали. Једном Дунаанов кнез узе са собом евнуха, који ношаше златна копча, и неколико слугу, изиђе из свога логора у лов и заноћи тамо. Те исте ноћи, неки од Елезвојевих војника што беху на обали, мучени глађу, договорише се да беже; и укравши коње, они уседоше на њих и побегоше. Но случајно, или боље – по промислу Божјем, они набасаше на омиритскога кнеза и на царскога евнуха, који у заседи чекаху звериње, и ступише у борбу с њима. Савладавши их, они ухватише кнеза, царског сродника, и евнуха с копчама, а остале исекоше мачевима, па се онда вратише к својим лађама, водећи живе заробљенике к своме цару и носећи златна копча. Цар се веома обрадова и

узнесе благодарност Богу што је почео предавати у његове руке непријатеље светог Крста, а златна копља обећа дати храму Божјем на украшење олтара. И рано зором, припремивши војнике за борбу, цар их посади у мале лађе. И искрцавши се на копно, они призваше Господа у помоћ и заподенуше велику битку са Омиритима. Оставши без свога предводитеља кнеза, Омирити се пометоше, па окренувши леђа дадоше се у бекство. А хришћани, гонећи их, сецијаху их као грање. И Бог им поможе, те ниједан од противника не утече, него сви падоше од мача хришћанскога, и не остаде нико да обавести цара Јеврејина о погибији његове војске. А хришћани са својим царем узнесоше благодарне молитве Багу за даровану им победу.

Но радост хришћана не беше још потпуна. Велики део Елезвојеве војске који се налазио у задњим лађама бејаше у великој невољи са два разлога: прво, оскудеваху у храни и пићу, и друго, не знађаху где се налази њихов цар са предњим лађама. Елезвој пак, имајући код себе као заробљенике царевог сродника и евнуха, пође ка престоном граду Омиритске земље, званом Фаром, у коме се налазио двораци цара Дунаана. И нашавши град без страже, Елезвој га заузео без тешкоће. Затим он уђе у царске палате

и седе на престо Дунаанов; захвати сва богатства његова, а царицу са њеним двором узе у плен. А неки што утекоше из града, одјурише к своме цару Дунаану, који вођаше борбу са Елезвојевим лађама, и обавестише га о свему, како Елезвој победи војску и заузео престони град и царицу.

Чувши то, Дунаан се страховито уплаши, и од страха не знађаше шта да ради. Господ му одузе памет, и отпоче одмазда за невину крв хришћанску. Безакони Дунаан се поче плашити не само Елезвоја него и својих велможа и сродника. Немајући поверење у њих, и бојећи се да га не издаду и Елезвоју предаду, он их све и себе окова у златне ланце, и седе у логору свом очекујући последњу казну. Тако се избезуми бедни цар, јер га спопаде страх, као некада владаре Едомске, Моавске и Хананске, за које се у Светом Писму каже: Пометоше се владари Едомски и кнезови Моавски, спопаде их дрхат; уплашише се сви који живе у Ханану, спопаде их страх и трепет (2. Мојс. 15, 15.16).

Међутим хришћани што беху на многобројним лађама у позадини ништа не знађаху, и налазећи се у великој забуни. и тузи без свога цара, прибегоше усредној молитви. И одслуживши Божанствену литургију на лађама, сви се они причестише Божанственим Тајнама,

и једногласно завапише к Богу иштући помоћ. И тог часа чу се глас с неба који говораше: Гаврил, Гаврил, Гаврил.

Чувши овај глас, верни се окрепише духом, и наоруживши се за борбу кренуше на малим лађама ка обали. И међу њима се појави неки војник, који у руци држаше гвозден штап, на чијем врху беше крст, а чији друга крај беше оштар као копље. Са тим оружјем војник пре свих устрча на обалу, и одмах ступи у борбу са наоружаним коњаником, и прободе и њега и његовог коња. А када коњ и коњаник падоше, сви се непријатељи поплашише и са обале побегоше. Хришћани пак, заузевши обалу, пођоше у бојним редовима против безбожника. И настаде велика битка. Господ помете Јевреје и незнабошце, и они се не моглоше одупрети хришћанима. И паде тада сва војска богомрског цара Дунаана, као трава косом покошена. А када хришћани стигоше до царава шатора, они обретоше цара и његове кнезове и сроднике оковане у златне ланце где као безумни седе. И сви се зачудише том необичном призору. Не предузимајући ништа против њих, хришћански их војници чуваху под стражом као заробљенике, док не сазнадоше да је њихов цар, блажени Елезвој, заузео непријатељску престоницу. Тада послаше своме цару извештај

о богоданој победи над мрским Јеврејима. А цар Елезвој, оставивши град и у њему један део своје војске као посаду, похита к својим хришћанима. И наставши Дунаана са његовом свитом где седи у златним ланцима, Елезвој својом руком посече њега и све који беху с њим. И настаде велико славље међу хришћанима и неисказана радост, по речи Светога Писма: Обрадоваће се праведник кад види освету (Псал. 57, 11). Вративши се у град, Елезвој посече све невернике што беху у царским палатама с царицом, и потпуно истреби све непријатеље Христове. Затим посла гласнике цару Јустину и архиепископу Александријском, извештавајући их да је Господ излио огромну милост Своју на њих, положивши под ноге њихове непријатеље њихове и осветивши крв хришћанску. И сви узнесоше благодарност Богу. Архиепископ пак одмах посла у Омирит епископе и свештенике, да науче вери и да крсте преостале људе. А Елезвој стаде зидати по градовима цркве и ширити славу имена Христова. Када пак дође у мученички град Награн, он подиже цркву коју погани Дунаан беше спалио, и веома украси раке светих мученика, и све хришћане ободри и слободу им подари. А сина светога Арете, који беше остао у животу, он постави за кнеза у граду, и сву Омиритску цркву за кратко време

очисти од безбожног незнабоштва и просвети светом вером. Затим он постави за цара једног побожног и врлинског човека по имену Аврамија, прописа и заведе хришћанске законе црквене и грађанске, па се са својом војском врати у своју земљу, славећи Бога. А врати се са великим богатствима, пошто његова војска беше запленила велики плен.

Дошавши у своју земљу, Елезвој узнесе благодарност Богу за све, и посла у Јерусалим своју царску круну, а сам након неколико дана, поверивши Богу Етиопско царство и себе самога, остави све. Јер он ноћу изиђе из царских палата и из града у худој одећи, не као цар већ као неки просјак, и затвори се у оближњем манастиру тамошњем, у келији, из које ие излажаше све до смрти своје, служећи Богу дан и ноћ. Храна му беше: једна лепињица на три дана; а понекад је окушао смокве и урме. У келији пак својој он не имађаше ништа друго сем губера, дрвеног ведра и корпе. Вина и уља он никада не окушаше. Тако се он одрече целога света и славе његове, а сав ум обрати к Богу, и Њему Јединоме живећи, проведе петнаест година у монаштву, и престави се у миру. За све то Богу нашем слава свагда, сада и увек, и кроза све векове. Амин.

НАПОМЕНЕ:

[1] Цар Јустин царовао од 518. до 527. године.

[2] Етиопија – у Африци, одговара данашњој Абисинији. Њена престоница Авксуми. У прве векове хришћанства Етиопија била моћна царевина. Њени хришћански просветитељи: Едесије и Фрументије. Од 727. год. Коптска јерархија. – Спомен Св. цара Елезвоја такође 24. октобра.

[3] Омирити – житељи јужне Арабије (Јемен). У то време Арабију насељавало много племена; од њих само Омирити и Савеји били хришћани; остала племена већим делом држала се јеврејске вере. Омирите просветио хришћанском вером Теофил Индијски. У VI веку у њих била три знаменита епископа: Павле, Јован и свети Григорије.

[4] Награн, или Анагран, град код Арабијског залива.

[5] Савеји и Омирити, живели као суседи на Арабијском приморју; сродни по пореклу, језику и вери; у VI веку сливају се у једно племе, и често се називају час Једним час другим именом.

[6] Јелинима су се до Христа називали Грци: а у Светом Писму Јелинима се називају незнабошци уопште, како Грци тако и други народи (ср. Д. А 11, 20; 16, 1-3; Рм. 1, 16; 2, 9-11. итд.).

[7] Јеретик је човек који погрешно учи о основним истинама вере, догматима, произвољно изопачује, унакажује хришћанску истину, хули на пут истине (2. Петр. 2, 1; Тит. 3, 10-11).

[8] Рапсак, војвода цара Асирског Сенахерима, би послан са огромном војском да покори Јудеју за време цара Језекије. Но војска Асирска за једну ноћ би поражена Ангелом (185. хиљада), а остаци се са стидом вратише у своју земљу (4. Цар. 18, 13-37; Ис. 36, 1-37, 38).

[9] Под Жеником подразумева се Господ Христос, Женик Цркве Своје и сваке душе хришћанске (Песма над песм. 4, 9; Јн. 3, 29; Мт. 25, 1-13).

[10] Гедеон – судија Израилски (1246. год. пре Христа). Победио Мадијанце са 300. војника (Суд. 7, 1-25).

[11] Ахав – син Амвријев, цар Израилски (924-903. пре Христа). Он завео у Израилу служење незнабожачким боговима: Ваалу и Астарту. Пророк Илија неустрашиво га изобличавао (3. Цар. гл. 17-19).

[12] Персија граничи са Арабијом на североистоку. Овде је реч о цару Хозроју Нугинрвану, савременику грчког цара Јустина.

[13] Град Дакел или Окилис – на улазу у Арабијски залив, служио као пристаниште за трговце с Индијом.

